

Latvijas Kultūras akadēmija

Teātra un audiovizuālās mākslas katedra

PĒC M.TADJEDINAS FILMAS „LAST NIGHT” MOTĪVIEM

IZRĀDES „NAKTS VĒL NAV GALĀ” IESTUDĒJUMS

LATVIJAS DAILES TEĀTRĪ

Maģistra darbs

Autors:

Akadēmiskās maģistra studiju programmas „Mākslas”

Teātra mākslas apakšprogrammas

2. kursa students Intars Rešetins

(ID Nr. 20132209)

Darba vadītājs:

Asoc.prof. Mihails Gruzdovs

/paraksts/

Rīga

2015

SATURS

IEVADS	3
1. LITERĀRAIS MATERIĀLS	5
1.1. Par autoru	5
1.2. Dramatizējuma apraksts	5
1.2.1. Dramatizējuma sižets.....	5
1.2.2. Tēlu raksturojums	6
2. IZRĀDES IECERE UN LUGAS INTERPRETĀCIJA	11
3. AKTIERU ANSAMBLA UN RADOŠĀS KOMANDAS IZVEIDE	15
4. DARBS PIE IZRĀDES.....	19
4.1. Režija, darbs ar aktieriem, mēģinājumu process.....	19
4.2. Izrādes scenogrāfija	20
4.3. Kostīmi un grims	22
4.4. Izrādes muzikālais noformējums	22
4.5. Izrādes gaismojums	23
NOBEIGUMS	25
KOPSAVILKUMS // TĒZES	26
LITERATŪRAS SARAKSTS	27
SUMMARY	29
PIELIKUMI	30
1.pielikums.Scenogrāfijas attēli	30
2.pielikums. Kostīmu attēli	31
3.pielikums. Aptaujas rezultāti	35

IEVADS

Neņemot vērā to, ka Meisija Tadjedina ar savu skaitliskā ziņā ne visai bagāto filmotēku neierindojas populārāko Holivudas produktu – spēlfilmu pirmajā desmitniekā, viņa tomēr ir pieteikusi sevi ne vien kā veiksmīgu scenāristi, bet arī kā atmiņā paliekošu kinorežisori. Ar savu juteklisko sadzīves drāmu „Last Night”, pēc kuras motīviem tika veidota izrāde „Nakts vēl nav galā”, viņa ir spējusi uzrunāt krietni iespaidīgas skatītāju masas visā pasaulē (filmas „Last Night” komerciālie panākumi¹). Viena no filmas panākumu atslēgām ir ne vien iespaidīgā aktieru buķete, kas piedalījās filmā (K. Naitlija, E. Mendesa, S. Vortingtons u.c.), bet arī M.Tadjedinas veidotā filmas tematika – uzticība partnerattiecībās ne vien fiziskajā, bet arī garīgajā izpratnē, „aizliegtais auglis”, kaisle un iekāre, un visas no šī motīva izrietošās sekas, šķiet, ir bijušas aktuālas gadu desmitiem, simtiem un pat gadsimtiem. Par šāda rakstura problēmām sarakstīti daudzi daiļliteratūras šedevri, piemēram, L.Tolstoja kaisles pilnais romāns „Anna Kareņina”, A. Čehova traģiskas pilnās lugas „Ivanovs”, „Tēvocis Vaņa”, V.Šekspīra „Otello”, „Hamlets”, „Romeo un Džuljeta” vai J. Jaunsudrabiņa triloģija „Aija” utt. Arī kino režisori labprāt pievēršas šīs tematikas aktualizēšanai un iztīrīšanai savās filmās. Spilgts piemērs ir M. Nikolsa filma „Closer” ar N. Portmenu, Dž. Lovu, K. Ouveņu un Dž. Robertsu galvenajās lomās. Šī problemātika pārmantojas no paaudzes paaudzē, un katram indivīdam iespēja pie atbildes nonākt ir tikai viena – pašam to izdzīvot.

Izvēloties diplomdarba materiālam šo filmu, jāatzīst, ka tās naratīvs ir tas, kas uzrunā visvairāk. Pats stāsts, lai arī paredzams un mazliet banāls, ir saistošs, aktuāls un pat vajadzīgs. Par tematikas aktualitāti iespējams pārliecināties, ne vien paraugoties uz draugu, radu, kaimiņu, paziņu un personīgo dzīves pieredzi, bet arī aplūkojot sociāli sāpīgo statistiku par šķirtajām ģimenēm un vientuļo māmiņu augsto procentu Latvijā,² tā ir iespēja ar izrādes starpniecību akcentēt šo problēmu.

¹ Pēc interneta vietnē <http://www.boxofficemojo.com/movies/?id=lastnight09.htm> uzrādītajiem datiem, redzams, ka 2011.gadā, kad filma piedzīvoja pirmizrādi, nepilna mēneša laikā jau bija nopelnījusi gandrīz 100 000 dolāru.

² 2011.gadā 30,5% bērnu auga ģimenēs, kurās bija tikai vientuļās mātes; 2012. gadā Latvijā šķirtas 7311 laulības. 2012.gadā Latvijā noslēgtas 11 244 laulības. Visvairāk šķīrušies pāri, kas kopā

Sagatavošanās procesā pirms iestudējuma mēģinājumu uzsākšanas, sociālajās vietnēs un portālos ar Dailes teātra starpniecību tika veikta aptauja, kas, pirmkārt, bija sava veida izrādes aktualizēšana – reklāma, ļaujot skatītājiem mazliet jau nojaust potenciālās izrādes naratīvu, tiem atbildot uz aptaujas jautājumiem, otrkārt, tā bija iespēja iestudēšanas vajadzībām iegūt interesējošas atbildes izrādē risināto jautājumu kontekstā, kas ļāva izdarīt subjektīvus secinājumus par sabiedrībā valdošajām morāles normām. Izveidotā aptauja bija anonīma (skatīt pielikumu 34. lpp).

Izrāde „Nakts vēl nav galā” netika iestudēta ar mērķi moralizēt. Tā nav tieši didaktiska. Iestudējuma virsuzdevums bija censties stāstu stāstīt tā, lai skatītājs varoņos ieraudzītu sevi, savu uzvedību. Mēģināt izprovocēt sabiedrības diskusiju par izrādē iztirzātajām tēmām un problēmām. Ar izrādes naratīva palīdzību ļaut skatītājiem aizdomāties par sevi, par mums, par kritērijiem, vērtībām un pasauli, kurā mēs dzīvojam. Izrāde apzināti tika iestudēta, tās režisoram mācoties vēl tikai 1.kursā, jo, apgūstot dramatiskā režisora darba iemaņas un nianšes praksē, tā būtu iespēja saprast tos iztrūkstošos elementus, piem., darbu ar scenogrāfu, gaismu mākslinieku, aktieriem utt., kam atlikušajā mācību procesā būtu iespēja pastiprināti pievērst uzmanību, lai kļūtu par profesionāli.

laulībā nodzīvojuši no 5 – 9 gadiem. 2013. gadā šķirto laulību skaits uz 1000 iedzīvotājiem bija 3,5 laulāto pāru, bet uz 1000 laulībām 615 laulāto pāru // Informācija iegūta pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem / csb.gov.lv

1. LITERĀRAIS MATERIĀLS

1.1. Par autoru

Meisija Tadjedina (1978) – irāņu izcelsmes scenāriste un kino režisore, piedzīmusi Teherānā, uzaugusi Kalifornijā, ASV. Absolvējusi Hārvardas Universitāti, Angļu literatūras fakultāti. Ir sarakstījusi vairākus kino scenārijus, pēc kuriem uzņemtas spēlfilmas – debijas oriģinālscenārijs filmai ” Leo” (2002); adaptējusi scenāriju filmai „The Jacket” (2005), kā arī pati režisējusi sevis rakstītos scenārijus, pārvēršot tos spēlfilmās. Ar filmu „Last Night” (2011) viņa debitē kinorežijā.

1.2. Dramatizējuma apraksts

1.2.1. Dramatizējuma sižets

Mūsdienas. Ņujorka.

Stāsta centrā ir precēts pāris (Maikls un Džoanna). Viņu attiecības ir ieslīgušas fāzē, kad ikdienas dzīve un rutīna ņem virsroku pār jūtām, kas parasti sākotnēji valda starp tikko iemīlējusamiem cilvēkiem. Maikls dodas komandējumā uz Filadelfiju. Tur viņam rodas simpātijas pret kolēģi (Laura). Tajā pašā laikā Džoanna Ņujorkā satiek savu bijušo draugu (Aleks) un saprot, ka joprojām pret viņu saglabājušās jūtas. Un mirklī, kad galvenie varoņi sastopas ar vēlmi “iekosties aizliegtajā auglī”, skatītājam rodas burvīgā iespēja sekot līdz tam, kā varoņi tiks galā ar kārdinājumu. Galu galā stāsts ir par izvēli, kura jāveic, lai būtu vai nebūtu ar kādu kopā. Prāta, goda un jūtu cīņa ar iekāri, kaisli, dzimumtieksmi un sirdsapziņu.

Izrādes materiāla dramatizējums no filmas scenārija atšķiras ar izvērstākām tēlu līnijām, lai tēli nebūtu plakātiski, bet katram no tiem būtu sava iekšējā drāma ar sākumu, konfliktu un atrisinājumu, tādējādi padarot tēlu līnijas saprotamākas arī skatītājiem.

1.2.2. Tēlu raksturojums

1.2.2.1. Maikls

Maikls Rīds – 32 gadus jauns arhitekts. Mērķtiecīgs, izglītots, cilvēks ar augstām prasībām pret dzīvi. Profesionālists un pret savu darbu izturas ar ļoti lielu atbildības izjūtu. Maikls ir darbaholīķis, jo dzīvē viņam ir augsti mērķi. Daudz līdzekļu ieguldījis savā izglītībā, apveltīts ar līdera īpašībām, karjerists. Mazliet paštaisns, bet apveltīts ar labu humora izjūtu. Nesen sācis strādāt prestižā Ņujorkas arhitektu birojā, kas strādā tikai ar lielajiem pasūtītājiem – klientiem. Maikls bieži dodas arī komandējumos. Viņš jaunajā arhitektu birojā iekārtojās arī savu studiju biedru Endiju. Strādājot kopā ar Endiju un Lauru (dizainere), viņiem izdodas pārliecināt uzņēmuma vadību par savu profesionalitāti un spēju novest iesāktās lietas līdz galam, tādēļ uzņēmuma vadītājs uztic pirmo finansiāli apjomīgo projektu „Monro” viņiem.

Ar savu sievu Džoanu Maikls iepazīstas koledžas laikā, kur starp viņiem dzimst romantiskas jūtas. Pēc pāris gadu draudzības viņi uz kādu laiku pašķiras, bet pēc tam atkal saiet kopā un apprecas. Viņiem pieder savs dzīvoklis Ņujorkas centrā.

Analizējot dramatisējumu, nonācu pie vairākiem visaptverošiem secinājumiem, kurus iespējams attiecināt uz cilvēka iekšējās pasaules procesiem un ārējo reakciju pret apkārtējās sabiedrības ietekmi. Galvenajiem varoņiem stāsta laikā jācīnās ar sevi, katram jānonāk pie sava risinājuma un atbildēm konkrētā situācijā, katram jāpārlapo savu vērtību un kritēriju skala. Sākot ar jēdzieniem – uzticība, kārdinājums, kaisle, mīlestība.

Maikla drāma slēpjas cīņā ar sevi, gan fiziskajā – seksuālajā, gan arī emocionālajā – jūtu plānā, proti, viņu urda tikai viens jautājums – „Pārgulēt vai nepārgulēt ar Lauru?”, taču šī cīņa ir pietiekami piesātināta ar sevis šaustīšanu, iedrošināšanu, noliegšanu un vēlmju apspiešanu, kas rada iespēju aktierim izdzīvot krāšņu emocionālo izpausmju buķeti un piešķir varoņiem interesantu raksturu. Sākotnēji radušos fizisko iekāri nomaina mokpilna vainas apziņa, pēc tam, kad Maikls tomēr pārgulē ar Lauru; viņš saprot, ka ir pieļāvis vienu no lielākajām savas dzīves kļūdām un ar šo destruktīvo sajūtu plecos, visu pametot, traucas mājup pie Džoannas.

1.2.2.2. Džoanna

Džoanna Rīda (Džo) – 30 gadus jauna rakstniece, sarakstījusi vienu grāmatu, kuras komerciālie panākumi nav bijuši īpaši spoži. Strādā žurnālā, raksta rakstus par sieviešu emancipāciju, bižutēriju utt.

Džoanna ir uzticīga, mīloša sieva Maiklam, kas pakārtojusi mazliet savu dzīvi vīram, jo viņš ir daudzsološs, perspektīvs jaunais arhitekts, kurš uztur ģimeni un nodrošina salīdzinoši komfortablus dzīves apstākļus. Viņa nav mājsaimniece. Džoanna negatavo, nemazgā veļu, neuzkopj māju. To dara apkalpojošais personāls. Džoannai arī ir laba izglītība – humanitārais maģistra grāds mākslās. Viņas un Maikla vaļasprieks ir skriešana Ņujorkas Centrālparkā.

Izrādes sākumā Džoannas iekšējā pasaule ir vērsta uz Maiklu, jo kopš Maikls ir sācis strādāt jaunajā arhitektu birojā, viņš 100% uzmanības velta darbam. Viņai pietrūkst Maikla uzmanības, mīlestības, klātbūtnes. Paralēli tam Džoanna, lai arī nevienam neizrāda savu rakstnieces karjeras neveiksmīgo sākumu, tomēr iekšēji pārdzīvo, ka viņai jāraksta raksti par pērlēm žurnālam, ko lasa mājsaimnieces no Bruklinas un Čainataunas, nevis tas, ka varētu rakstīt jaunu grāmatu par tēmu, kas svarīga būtu viņai.

Džoannas iekšējās pasaules stāstu satricina Aleksa pēkšņā parādīšanās. Aleks ir puisis, kuru Džoanna satika un iepazīna Parīzē, laikā, kad viņa bija pašķīrusies no Maikla. Džoannas drāma slēpjas apstākļi, kas balstīts uz konfliktu pašai ar sevi, savām jūtām un morāles kritērijiem, stāsta laikā nonākot pie eksistenciāliem jautājumiem, piem., “Vai es apprecējos pārāk agri?“, “Vai Maikls ir tas, kuru es mīlu?“, „Vai es drīkstu ļauties kārdinājumam?“ utt. Džoannas šaubas rodas mirklī, kad viņa apjauš, cik nopietnas un patiesas jūtas viņa joprojām izjūt pret Aleksu. Un, jo vairāk viņa apzinās jūtu klātesamību, jo grūtāk ir pieņemt lēmumu, kā rīkoties tālāk.

1.2.2.3. Alekss

Alekss – 30 gadus jauns rakstnieks no Parīzes. Izglītību ieguvis Anglijā. Aleksa karjera ir veiksmīga. Viņa pirmā grāmata deva viņam popularitāti, tātad pavēra durvis nākotnei. Viņš ir donžuana tipa jauns, harizmātisks vīrietis, kurš bauda dzīvi un visus tās

labumus. Bieži maina meitenes, dzīvo gana vieglprātīgi. Viņa vecāki ir bagāti, dzīvo Parīzē. Labklājību Alekss bauda jau no bērnības. Viņam ir plašs paziņu loks.

Ar Džoannu viņš iepazīnās Parīzē laikā, kad viņa tur bija aizbraukusi. Alekss un Džoanna iemīlējās viens otrā. Džoanna bija gatava attiecībām, taču Alekss nobijās no saistībām, no nopietnām attiecībām, turklāt tikko iegūtie panākumi kā rakstniekam ar visām no tā izrietošajām sekām liedza viņu attiecībām pārtapt par kaut ko paliekošu, tā vismaz bija līdz dienai, kad viņi atkal satikās, šoreiz Ņujorkā. Alekss ir atbraucis uz Ņujorku darba darīšanās, taču pirms sarunātās tikšanās viņš it kā nejauši satiek Džoannu.

Aleksa drāma slēpjas cerībā atgūt zaudētās attiecības ar Džoannu. Izrādi interesantu padara apstākļi jeb fakts, ka šo lomu iestudējuma režisors ir uzticējis spēlēt diviem dažāda tipa aktieriem, katram savā sastāvā, kas sajūtu līmenī veido divas dažādas izrādes.

1.2.2.4. Laura

Laura – 31 gadus jauna dizainere. Simpātiska, gudra, mērķtiecīga biznesa sieviete. Zina, ko no dzīves vēlas. Labsirdīga, cilvēciska. Ieguvusi labu izglītību. Pirms gada autokatastrofā zaudējusi vīru. Strādā kopā ar Maiklu un Endiju arhitektu birojā pie „Monro” projekta. Uz šo arhitektu biroju viņu kā vadošo speciālisti, piesolot lielāku atalgojumu, pārvilināja pašreizējais priekšnieks Stjuarts. Viņa ir profesionālis, labi zina savu arodu un arī teicami izpilda uzdotos uzdevumus. Uzņēmuma sapulcēs viņas viedoklī ieklausās.

Lauras drāma slēpjas netīši uzplaiksnījušajās jūtās pret diemžēl jau precēto Maiklu. Viņas motīvs ārēji šķiet tāds pats kā Maiklam, proti, seksualitāte, kaisle, kas radusies jau pirms šī komandējuma, taču, stāstam risinoties, atklājas arī Lauras patiesā drāma. Visam pāri ir vēlme būt laimīgai. Savās iepriekšējās attiecībās viņa tika krāpta. Laura toreiz piedeva pāridarījumu, taču pēc gada viņas mīļotais vīrietis gāja bojā. Šīs emocionālās traumas rezultātā Laura nav uzdrošinājusies veidot jaunas attiecības. Lauras mērķis nav vienas nakts sakars ar Maiklu. Sajūtot no Maikla raidītos impulsus, viņa pieļauj domu, ka ar Maiklu nākotnē varētu izveidoties stabilas attiecības, un viņa ļaujas šim sapnim par laimi.

1.2.2.5. Endijs

Endijs – 29 gadus jauns arhitekts. Maikla labākais draugs no studiju laikiem. Mērķtiecīgs, ambiciozs, dzīves baudītājs. Dzīvo pāri saviem līdzekļiem. Viņš dzīvo Manhetenā. Ir draudzene Sāra.

Endija drāma slēpjas viņa neuzticībā. Viņš piekrāpa savu draudzeni, atzinās pārinodarījumā, un draudzene viņu pameta. Endijs nevienam nestāsta patiesos šķiršanās iemeslus, tos skatītājs uzzina no telefonsarunas, kurā Endijs zvina Sārai, lai izlūgtos piedošanu.

1.2.2.6. Trūmens

Trūmens – 72 gadus vecs kungs. Ietekmīgs izdevējs Ņujorkā. Visu dzīvi domājis par sevi, darbu un finanšu piramīdām. Bijis precējies. Vairākkārt. Pašreiz šķirtenis. Šķiršanās iemesls vienmēr bijis viens – Trūmens nekad nav vēlējis bērnus. Trūmens ir Aleksa vecāku ģimenes draugs. Jaunībā mīlējis Aleksa māti.

Trūmenam ir laba humora izjūta, gaume un pozitīva dzīves attieksme. Alekss viņam ir kā dēls, tādēļ ainā, kad Trūmens paliek viens ar Aleksu, viņš viņu brīdina, lai nekāpj uz tiem pašiem „grābekļiem”, uz kuriem jaunībā kāpis viņš pats.

1.2.2.7. Sandra, sekretāre, viesmīlis

Veidojot dramatisējumu, nebija iespējams pavisam atteikties no trešā plāna lomām, jo bez tām nevarētu pilnvērtīgi izstāstīt stāstu.

Sandra – 26 gadus jauna dizainere, jaunā māmiņa. Bijusī Maikla un Endija kolēģe, pašreiz atrodas bērna kopšanas atvaļinājumā.

Sekretāre – simpātiska 24 gadus jauna meitene, strādā Filadelfijā par viesnīcas „Monro” valdes locekļa asistenti.

Viesmīlis – 28 gadus jauns puisis. Viesmīļa lomai būtiska nozīme izrādes kontekstā ir ainu pārbūvju laikā un ainu montāžā. Viesmīļa klātbūtne izmantota apzināti, lai aktieriem nevajadzētu pārvietot mēbeles no ainas uz ainu, turklāt lai arī ieskicētu

konkrētu Ņujorkas iedzīvotāju sociālo slāni, parādot, ka viesmīļi ir tie, kas parūpējas par viņu atstātajiem mēsliem.

1.2.3. Dramatizējuma sociālais fons

Filma „Last night”, pēc kuras motīviem veidota izrāde „Nakts vēl nav galā”, pasaules pirmizrādi piedzīvoja 2010. gadā. Filmas režisore M. Tadjedina par filmas naratīvu izvēlējusies sociāli jūtīgu tēmu – ģimene, tās nozīmīgums, vērtības, „aizliegtais auglis” un blaknes. Šis stāsts, kas redzams filmā, ir aktuāls visā pasaulē. Arī Latvijā. Kā liecina Centrālās statistikas pārvaldes dati – 2012.gadā Latvijā noslēgtas 11 244 laulības, bet šķirtas 7311 laulības. Gatavojoties iestudējumam un apkopojot visa veida informāciju, kas skar šo tēmu, paveras sociāli dramatisks aina – katru trešo bērnu ģimenēs audzina tikai viens bioloģiskais vecāks. Informācija ir precīzs mūsu sabiedrības spogulis. Tieši tādēļ, dramatizējot šo filmu, izrādes veidotājiem ir iespēja aktualizēt jautājumus, kas skar sociāli jūtīgo fonu, ļaujot skatītājam aizdomāties par savām ģimenes vērtībām, morāles sliekšni un rīcības sekām. Kā teicis latviešu dramaturgs, teātra režisors, kritiķis un drāmas teorētiķis Pēteris Pētersons: „...māksla, meklējot pareizo ceļu uz cilvēka sirdi, reizē arī ieaudzina cilvēkā dziļuma izpratni, izglīto viņa jūtas.”³

³ Ideja runā no skatuves./ Pēteris Pētersons // Teātris un dzīve .Rīgā: LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA, 1960, 68.lpp.

2. IZRĀDES IECERE UN LUGAS INTERPRETĀCIJA

Izrāde „Nakts vēl nav galā” tika iestudēta, pamatojoties uz Konstantīna Staņislavska izveidoto sistēmu⁴ – aktieriem spēlējot reālpsiholoģijā, kā arī izmantojot kino montāžas un kino estētiskas paņēmienus, sapludinot ar Brehta episkā teātra metodi⁵. Konstantīns Staņislavskis izveidoja savu sistēmu „Staņislavska sistēma”, kur galvenais aktiermākslas princips ir aktiera patiens pārdzīvojums, metodikas centrā ievirzot individu, tā raksturu, meklējot veidu, kā aktierim vislabāk apgūt vispārēju jūtīgumu. Savukārt Bertolda Brehta episkā teātra metode slēpj atsvešinātājā aktiera ārējā darbībā, proti, ja Staņislavskim varoņa rīcību nosaka raksturs, tad Brehtam – raksturu nosaka varoņa rīcība, tādējādi rodas atsvešinātība no lomas. Atsvešinājuma efekts – distancēt skatītāju no skatuves notikumiem. Metožu sapludinājums izrādes koncepcijai netraucē, bet pat veiksmīgi papildina izrādes naratīvu, veidojot viengabalainības efektu. Aktieri izrādē precīzi, kino estētikā un spēles manierē atveido savus varoņus, ļaujoties dramaturģiskā materiāla diktētajiem nosacījumiem un notikumiem, pieslēdzoties emocionāli, stāstu izdzīvojot caur sevi, savu pieredzi un jūtām, skatītājiem ļaujot noticēt, ka uz skatuves notiekošais ir patiens pārdzīvojums. Atsvešinājums rodas mirklī, kad izrādē integrētie tēli – viesmīļi – uzrodas dažos ainu montāžas brīžos, atgādinot vai pamudinot aktieriem, lai tie ieņem citu mizanscēnu vai veic citas turpmāk izrādes veiksmīgam procesam nepieciešamās manipulācijas, tādējādi it kā apturot izrādē risināto stāstu, atgādinot skatītājiem, ka redzētais ir tikai fikcija, taču neizraujot zālē esošos skatītājus no iepriekš izrādē iegūtajām emocijām un nepārraujot stāsta plūdumu.

Kino estētikas princips izrādes konceptuālajam risinājumam tika izvēlēts apzināti. Izmantojot projekcijas, kurās attēlots konkrētām ainām nepieciešams vides atspoguļojums (piemēram, ainava aiz loga gan no rīta, gan vakarā), tika mēģināts sasniegt vieglāku un precīzāku dzīves īstenības ilūziju. Kā teicis reiz teātra režisors

⁴ Konstantīns Staņislavskis / Edīte Tišheizere // 20.gadsimta teātra režija pasaulē un Latvijā. Rīga: Jumava, 2002, 314.-354. lpp.

⁵ Bertolts Brehts / Līga Ulberte // 20.gadsimta teātra režija pasaulē un Latvijā. Rīga: Jumava, 2002, 544.-572. lpp.

un aktieris Pāvels Homskis: „Kinematogrāfam ir nesalīdzināmi lielākas iespējas panākt notikumu īstenības izjūtu. Vajadzīgs mežs? Lūdzu, jūsu priekšā ir visīstākie džungļi. Citā reizē nepieciešama rūpnīca. Varat saņemt arī to, bez kaut kādiem viltojumiem un butaforijām. Vienmēr, kad teātris, mocīdamies ar tehnikas nepilnībām un skatuves strādnieku trūkumu, mēģinās lugas darbības vietu no īstenībai itin atbilstošas istabas pārnest uz butaforisku mežu, tas neizbēgami zaudēs sacensībā ar kino.”⁶

Konkrētais materiāls izrādei izvēlēts dramatisējuma naratīva aktualitātes dēļ, jo, ņemot vērā graužošo statistiku par šķirtajām ģimenēm un vientuļo māmiņu augsto procentu Latvijā, tā ir iespēja ar izrādes starpniecību akcentēt šo problēmu, lai ar scenārija autores M. Tadjedinas dramaturģiskajā materiālā iekodēto problemātiku, asociatīvi būtu iespēja uzrunāt skatītājus, ļaujot tiem aizdomāties par izrādē risinātajām tēmām un problēmām, kas skar lielu daļu līdzcilvēku.

Teātra kritiķe Ieva Rodiņa izrādes „Nakts vēl nav galā” recenzijā raksta: *„Izrāde pēta ģimeni kā sabiedrības fundamentu krīzes situācijā, caur personisko pieredzi savā ziņā atklājot arī vispārīgāku mūsdienu Latvijas sabiedrības portretu.”*⁷

Ļoti būtiski šo stāstu izrādes veidotājiem bija risināt tuvplānā (kamerzālē), kur intimitātei, atmosfērai, čukstam un pat skatienam ir milzu nozīme, jo stāsts skar cilvēku jūtu dabu.

Teātra kritiķe Līvija Dūmiņa izrādes „Nakts vēl nav galā” recenzijā raksta: *„Kamerzāles tuvplāns, kas var izrādīties nežēlīgs režisora ienaidnieks, kļūst par labāko sabiedroto: attiecību līnijām to dažādajos rakstos ļauts sekot ar neatslābstošu uzmanību. Izrāde liek elpot neritmiski, jo vairākkārt, spriedzei pieaugot, šķiet, publika ir aizmēģinājusi elpu, līdz zāli pāršalc smiekli, pārtraucot klusumu, kurā varētu dzirdēt arī odu sīcam.”*⁸

⁶ Vai mūsdienu teātris ir laikmetīgs?/ Pāvels Homskis // Teātris un dzīve .Rīgā: LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA, 1961, 93.-94.lpp.

⁷ Ievas Rodiņas recenzija „Nakts gaišais starojums” portālam krodery.lv/24.marts.2014

⁸ Līvijas Dūmiņas recenzija „Septiņi iemesli vēl vienai naktij” portālā riga2014.org/ 20.01.2014

Apkopojot visas šīs pieminētās tēmas, motīvus un jautājumus vienkopus, rodas vēlme padziļināti ieskatīties tajos daudz ciešāk. Izrādes iestudējuma mērķis bija pētīt šī fenomena problemātiku, mēģinot sameklēt atbildes uz sociāli jutīgajiem jautājumiem, negarantējot precīzas atbildes problēmām, bet liekot aizdomāties par indivīda rīcības un izvēles motīviem un sekām.

Iestudējot izrādi, tika ņemta vērā mūsdienu teātra attīstība un tendences pasaules kontekstā – gan teātra valodas, formas un satura ziņā, gan arī patērētāja vēlmju un patreizējo produkta⁹ patērēšanas paradumu ziņā. Teātris mainās līdzī laikam, līdzī progresam, līdzī tehnoloģiju un cilvēces attīstībai. Tādēļ izrāde veidota vienā cēlienā bez starpbrīža un arī ainas apzināti veidotas fragmentāras (izņemot divas, kuru laikā skatītājs saprot centrālos izrādes notikumus/pagriezienus), lai ļautu saglabāt izrādes dinamiku, gan arī fragmentārismu, jo, darbojoties kino estētikā, skatītāja uztvere adaptējas momentāni, turklāt 21.gs. fragmentārisms ir cilvēces īpatnība, kad, laikam mainoties, mainījusies arī cilvēku spēja uztvert informāciju konkrētā apjomā. Spēlējot izrādi vienā cēlienā, iespējams saglabāt viengabalainību, nepārraujot stāsta plūdumu, arī emocionālo izrādes vēstījumu.

Kino estētikas princips ļauj ērtāk montēt ainas, ik pa laikam mainot vidi, tādējādi ar vizuālu efektu manipulēt ar skatītāju, sapludinot teātri ar kino, skatītājam teātrī radot kino klātbūtnes sajūtu. Izrādes scenogrāfijas sastāvdaļa ir video ekrāns, kur jau no mirkļa, kad zāles durvis skatītājiem tiek atvērtas, skatītāji uz tā var redzēt gan video reklāmas par esošajām kamerzāles izrādēm, atgādinājumu izslēgt mobilās ierīces, aptaujas rezultātus, kas iegūti izrādes tapšanas vajadzībām, kontekstā ar izrādi, gan arī ar video projekciju palīdzību izrādes laikā, uz ekrāna skatītājam ir iespēja sekot līdzī vides izmaiņām konkrētās izrādes ainās. Izrādes sākumā un beigās ir titri, kas arī ir aizguvums no kino.

Strādājot pie dramatizējuma izstrādes, tas saturiski tika mazliet pārveidots. Svītrotas pāris ainas un personāži, un izņemtas stāstam nevajadzīgas līnijas. Izrāde papildināta ar pāris klāt pierakstītām ainām, padziļinot tēlu līnijas, tādējādi stāstā visu tēlu līnijas, atšķirībā no filmas, padarītas pabeigtākas un saprotamākas. Arī fināls veidots atšķirīgs. Filmā fināls ir atvērts, izrādē – dzīvi apliecinošs. Tas izrādes

⁹ Produkts – šajā kontekstā – izrāde .

uzstādījumā bija svarīgs aspekts, jo, veidojot izrādi, konceptuāli svarīgi bija skatītājam izrādes noslēgumā iedot pozitīvu, dzīvi apliecinošu noskaņu, lai, neskatoties uz izrādē risinātajām tēmām, skatītājam būtu pārlicība par ģimenes kā veseluma nozīmīgumu.

Izrādes estētika, scenogrāfija, kostīmi veidoti maksimāli mūsdienīgi, lai tie konceptuāli palīdzētu gan aktieriem, gan arī skatītājiem labāk uztvert izrādes naratīvu, laiku un norises vietu.

Liela nozīme šajā iestudējumā ir skaņu celiņam, arī trokšņiem, kas raksturo apstākļus un vidi kādā no ainām (piemēram, ielas trokšņi un skaņas). Skaņu celiņš – mūzika – piemeklēta atbilstoši izrādes žanram (romantiska drāma), lai radītu vajadzīgo noskaņu un atmosfēru. 85 % no izrādes skaņu celiņa veido izcilā itāļu izcelsmes komponista Ludovico Einaudi mūzika.

3. AKTIERU ANSAMBLA UN RADOŠĀS KOMANDAS IZVEIDE

Veidojot aktiera ansambli, bija jārēķinās ar Dailes teātra aktieru pieejamību izrādes iestudēšanai atvēlētajā laikā. Teātra mākslinieciskais vadītājs pretimnākoši solīja atbalstu divu galveno lomu aktieru izvēles brīvībā. Lielākā daļa aktieru tobrīd bija nodarbināti citos jauniestudējumos, tādēļ tika izskatītas iespējas izrādes vajadzībām aktierus meklēt arī citos profesionālajos teātros. Pēc vairākkārtējām pārrunām ar vadību, izdevās rast kompromisu un iestudējumam pieaicināt divus aktierus no Nacionālā teātra. Galveno lomu atveidotāji iestudējumā ir četri – Džoanna, Maikls, Alekss un Laura.

Džoannas lomu izrādē spēlēt piekrita Ilze Ūzule, kas lieliski atbilst šai lomai gan pēc tipa, gan pēc būtības, gan pēc savas burvīgās humora izjūtas, turklāt ir ļoti talantīga un daudzpusīga aktrise. Aktrises tēlojumā dažādās lomās precīzi apvienojas apburošs naivums, jutekliska seksualitāte, groteski atveidota nekaunība un smalks, aizlauzts iekšējais traģisms.

Neņemot vērā lielo aizņemtību, Maikla lomu spēlēt piekrita izrādes režisora kursabiedrs – Gints Grāvelis. Gints ir talantīgs, harizmātisks aktieris, jūtīgs, skarbs, vīrišķīgs, sirsnīgs, arī labs raksturotājs. Viņš lieliski atbilst Maikla lomai.

Laura – Inita Dzelme. Par aktrises atbilstību šai lomai pārliecinājos Dailes teātra iestudējumos – K.Hamsuna „Ābels un Olga”, kurā Inita atveidoja Līlijas lomu, arī Taņas lomas atveidojums Mārtiņa Eihses režisētajā izrādē „Atvadas jūnijā” bija spilgts aktrises darbs. Lomai piemēroti aktrises smalkie sejas vaibsti, trauslais ķermenis, bālā sejas krāsa, kuras dēļ aktrises acīs vienmēr it kā redzamas skumjas. Inita ir aktrise, kurai ir milzu darbaspējas un vēlme sevi apliecināt šajā profesijā. Tie ir viņas lielākie trumpji.

Alekss – Jānis Vimba vai Mārtiņš Počs. Šie aktieri lieliski atbilst šai lomai, jo abi apveltīti ar Dieva dotu harismu, ir gaiši cilvēki – labsirdīgi, nesavtīgi, tātad lomai ļoti piemēroti, jo arī Aleksam piemīt šādas īpašības. Par J.Vimbas klātesamības nepieciešamību šajā iestudējumā ilgstoši pārliecināt vajadzēja ne vien Dailes teātra, bet arī Nacionālā teātra vadību. Ieguldītās pūles attaisnojās brīnišķīgā aktierspēlē, jo J. Vimba un I. Ūzule mācījās kopā pie P. Krilova vienā kursā un šī viņiem bija burvīga

atkalredzēšanās uz vienas skatuves dēļiem. Savukārt Mārtiņš Počs Aleksa lomā parādīja, ka spēj būt lielisks liriskais varonis – mīlnieks, jo ar saviem aktieriskajiem uzdevumiem viņš tiek galā brīnišķīgi. Aktieris šajā lomā parāda cilvēcisko trauslumu, sirsnību un cilvēkmīlestību, izdzīvojot varoņa sāpi precīzi un bez ārišķīgas uzspēles.

Endijs – Mārtiņš Počs, Romāns Bargais vai Edijs Zalaks. Lai arī sākotnēji (aktieru trūkuma dēļ) bija iecerēts, ka šajā lomā spēlēs Mārtiņš Počs, kuru šad tad dublēs izrādes režisors, iestudējuma laikā aktrises protestēja pret šādu variantu – spēlēt ar režisoru. Trīs nedēļas pirms pirmizrādes ansamblim pievienojās Romāns Bargais. Tas arī bija pareizs lēmums. Šobrīd Endija lomu spēlē arī Edijs Zalaks, jo fiziski smagu traumu bija ieguvis J. Vimba, savukārt R. Bargais bija aizņemts citos projektos.

Trūmena lomai uzrunāju Dailes teātra senioru – Āri Rozentālu. Trūmens ir veiksmīgs, dzīves pieredzējis, ar labu humora izjūtu apveltīts izdevējs Ņujorkā, kurš ir sens ģimenes draugs Parīzē dzīvojošajiem Aleksa vecākiem. Uzskatu, ka Ārim Rozentālam piemīt visas šīs tēlu raksturojošās īpašības, turklāt aktieris ir brīnišķīgs raksturlomu atveidotājs, par ko visiem ir bijusi iespēja pārlicināties, Āri vērojot tādos iestudējumos kā Dž. Nikolsa „Akmens eņģelis”, A.Kamī „Kaligula” u.c. Turklāt Āra Rozentāla aktieriskā pieredze un dzīves gudrība nerada vietu šaubām par lielisku aktierdarbu.

Sandra – bijusī Maikla un Endija kolēģe, kura pirms kāda laika devusies dekrēta atvaļinājumā. Šo epizodisko lomu esmu uzticējis Dārtai Danevičai, kura Dailes teātrī jau vairākkārt ir sevi spilgti pieteikusi. Piemēram, izrādēs „Nepatrīgā Zelta”, „Finita la comedia”. Viņai arī sekretāres loma.

Viesmīlis. Viesmīļa lomu piekrita spēlēt neprofesionāls aktieris, Dailes teātra skatuves strādnieks – Gatis Legzdiņš. Sākotnēji izrādē darbojās arī viņa kolēģis Jānis Klucis, taču pašreiz Gatis izrādē darbojas viens.

Izrādes scenogrāfs Kristians Brekte lieliski uztvēris režisora ieceri un askētiski glamūrīgi veidojis telpas iekārtojumu, kamerzāli pārvēršot Ņujorkas dzīvoklī. Visus vizuālos risinājumus (gan izrādes interjeru, gan video projekcijas) papildina precīzi piemeklēti skaņu efekti. Būtiska nozīme ir atmosfēras radītājam – mūzikai jeb izrādes

skaņu celiņam, kas arī rada izrādes vajadzīgo noskaņu. Par izrādes skaniskā noformējuma pamatu izvēlētas itāļu komponista Ludovico Einaudi melodijas.

Izrādes kostīmi veidoti atbilstoši iestudējuma estētikai – mūsdienīgi, askētiski. Kostīmu mākslinieks ir iestudējuma režisors.

Gaismas funkcija iestudējumā ir būtiska izrādes sastāvdaļa, tādēļ gaismu mākslinieks Ivars Tilčiks gaismu partitūru izrādei veidojis maksimāli plūstošu, saskaņā ar režisora norādījumiem, veidojot katrā ainā nepieciešamo gaismas blīvumu.

Viens no izrādes estētiskajiem risinājumiem, lai ieskicētu darbību, vidi, vides maiņu no ainas uz ainu, ir projekcijas. Visas projekcijas un video izrādei veidojusi Laura Rožkalne-Ozola.

Skaņu operators Uldis Grass lieliski tiek galā ar muzikālo partitūru – ielu, vides trokšņiem, melodijām, kuras ir neatņemama iestudējuma sastāvdaļa. Arī audio ierakstus izrādes vajadzībām veica U.Grass.

Teicama sadarbība izveidojās arī ar rekvizitori Aiju Dulbergu, kas rūpējas par milzum daudz detaļām – rekvizītiem, lai tie visi būtu pareizajā laikā un vietā sagatavoti aktieru vajadzībām.

Nedrīkst nepieminēt arī ģērbējas, kuras rūpējas par to, lai aktieriem palīdzētu ne vien sagatavot kostīmus izrādei, bet arī palīdzētu aktieriem tos nomainīt pārbūvju vai starpainu laikā, jo galvenajiem iestudējuma personāžiem pārgērbšanās izrādes laikā ir regulāra nodarbe.

Šis daudzo izrādē iesaistīto personu uzskaitījums nepieciešams, lai būtu iespējams labāk paskaidrot savu izpratni par teātri un profesionālo procesu tajā – teātris ir milzīgs mehānisms, viena liela komanda, kas strādā, lai izrāde sekmīgi varētu norisināties. Un režisora uzdevums ir apvienot visus iesaistītos cilvēkus vienam mērķim – kvalitatīvam komandas darbam, lai ar režisora izvēlēto materiālu būtu iespēja izstāstīt konkrēto stāstu. Līdzīgu domu iespējams pauzt krievu aktieris un teātra režisors Konstantīns Staņislavskis: „... teātra izrādē ir ļoti daudz galveno un

palīgdarbinieku; ja tie visi nebūs pietiekami uzmanīgi, tad kas gan var galvot, ka aktieris nenokavēs iznācienu un nenovedīs savus partnerus bezizejas stāvoklī.”¹⁰

¹⁰ Ētika. / Konstantīns Staņislavskis // LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA, RĪGĀ. 1963, 10.lpp.

4. DARBS PIE IZRĀDES

4.1. Režija, darbs ar aktieriem, mēģinājumu process

Kā savā grāmatā „Aktiera darbs” atzīmējis K. Staņislavskis: „Visu iekšējās pašsajūtas elementu un psihiskās dzīves virzītāju sadarbībai un arī caurviju darbībai jānoris dabiski, cilvēciski un nevis aktieriski, nosacīti. Tad jūs lomā uz skatuves iepazīsiet savas garīgās organiskās dabas visīstāko dzīvi, atklāsiet sevī attēlojamās personas dzīves visīstāko patiesību.”¹¹

Šis precīzais K.Staņislavska apgalvojums tika izmantots, veidojot izrādi visu mēģinājumu procesu un arī pēc tam, kad izrāde tika nodota vērtēšanai skatītājiem. Bez dzīves patiesības izjūtas, aktieriem nebūs iespēja ticami parādīt realitāti, stāstu, sajūtas un emocijas. Sevišķi tādēļ, ka izrāde tika iestudēta Dailes teātra kamerzālē, kas ir skatītājiem fiziski vistuvākais spēles laukums šajā teātrī, tātad aktieru uzdevums ir atveidot tēlus bez uzslāņojuma viņu spēlē. Spēlējot šādā tuvplānā, katram žestam, skatienam, elpai, pat čukstam un iekšēji precīzi izdomātai domai, aktieriem esot uz skatuves, ir milzu nozīme, tādēļ jau pašā mēģinājumu sākumā par vissvarīgāko prasību no režisora puses tika izvirzīta darbošanās reālpsiholoģijā, bez ārīšķīgiem, teatrāliem paņēmieniem.

Noskatoties M. Tadjedinas filmu „Last night”, tās naratīvs bija noteicošais vēlmei izveidot no šī stāsta izrādi. Sākotnēji darbs bija ar materiāla tulkošanu, tam sekoja dramaturģijas izveide, izvēršot un sašaurinot tēlu līnijas. Tad sagatavošanās procesā (pirms mēģinājumiem ar aktieriem uzsākšanas) tika veikta materiāla un tēlu analīze, izveidota izrādes koncepcija, izveidots gan potenciālo aktieru, gan arī radošās grupas saraksts. Sameklēti finansiālie atbalstītāji un pārliecināta Dailes teātra vadība par projekta realizācijas mērķiem un nepieciešamību.

Iestudējuma mēģinājuma interesantākā un arī rezultatīvākā daļa bija režisora darbs ar aktieriem, mēģinot jau no pirmajiem sastapšanās mirkļiem aktieriem radīt pārliecību, ka tieši viņi ir ideālais sastāvs šai izrādei, ka tieši viņi ir tie, kuri veidos šo stāstu, ka viņi ir viens veselums, ka tikai tad, ja viņi strādās kopā kā viena komanda,

¹¹ Aktiera darbs. /Konstantīns Staņislavskis // LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA, RĪGĀ. 1951, 363 lpp.

tikai tad būs iespēja sasniegt izvirzītos mērķus. Aktieri tādējādi netika apzināti maldināti, bet gan iedrošināti un noskaņoti auglīgam darbam, ļaujot noticēt sev, savai profesionālajai varēšanai, ievirzot pareizajā gultnē viņu attieksmi pret turpmāko procesu – darbu. Izrādē darbojas divi sastāvi, arī tas bija izaicinājums saglabāt draudzīgi radošu atmosfēru izrādes mēģinājumu procesa laikā. Ansambļa veidošana, stiprināšana un iedrošināšana no pirmās dienas līdz pat pēdējai izrādei, kad to kādreiz izņems no Dailes teātra repertuāra, ir viena no izrādes panākumu atslēgām. Ansambļa sajūta ir svarīga detaļa, kas konkrētajā gadījumā sevi attaisno. K.Staņislavskis: „Te rada visi, atrodoties savstarpējā atkarībā un vienlaikus palīdzot cits citam. Ja valda kārtība un pareiza attieksme, tad rodas savstarpēja palīdzība, kolektīvais darbs kļūst patīkams un auglīgs.”¹²

Mēģinājumu process ar aktieriem bija radoši piesātināts, jautrs un interesantu uzdevumu, vingrinājumu pilns. Tika izmantota arī etīžu metode, piemēram, kad aktieriem bija jā sagatavo fiziskas darbības, procesi, kuri nav ierakstīti scenārijā, taču ir notikuši pirms vai pēc konkrētās ainas (pirmais skūpstis, iepazīšanās, kautiņš utt.). Kā lieliska motivācija aktieru centībai mēģinājuma procesā tika ieviests savdabīgs rituāls – labākā aktiera noteikšana un titula uz dienu piešķiršana, mēģinājuma beigās konkrētajam aktierim uzdāvinot lamināta dēli no izrādes scenogrāfijas un paraksta iespējas uz tā. Beidzoties mēģinājumiem atvēlētajam laikam, dēlis bija aprakstīts no augšas līdz apakšai ar uz tā atstātiem autogrāfiem, datumiem un zīmējumiem.

4.2. Izrādes scenogrāfija

Izrādes scenogrāfs ir Kristians Brekte ar kuru kopā tika veidota un izstrādāta izrādes scenogrāfija. Pamatideja izrādes vizuālajai koncepcijai izvēlēta maksimāli reālistiska, atainojot darbības vietu mūsdienīgā dzīvokļa veidolā. Viena liela, moderna, gaumīgi iekārtota telpa (dzīvoklis Ņujorkā), kas izrādes laikā nosacīti deformējas, ieņemot citus skatuviskos vaibstus un vizuālos risinājumus. Izrādes pirmajā ainā skatītājiem paveras skats uz galveno varoņu dzīvokli – kreisajā pusē virtuve (ar visu 21.gs modernāko iebūvēto virtuves tehniku – trauku mazgājamo mašīnu, cepeškrāsni, izlietni ar darbojošos ūdens padevi, plīti, tvaiku atsūcēju utt.) ar virtuves galdu un krēsliem, kas tiek izmantoti arī citās ainās, piemēram,

¹² Ētika. / Konstantīns Staņislavskis // LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA, RĪGĀ. 1963, 30 lpp.

restorāna ainā, tie no virtuves tiek pārnesti uz izrādes konceptuāli veiksmīgam turpinājumam nepieciešamo vietu. Priekšpusē virtuves galdam un krēsliem skatuves kreisajā pusē atrodas dīvāns. Virtuves daļā pie galējās sienas skatuves dziļumā atrodas Zanes Balodes Parīzes cikla glezna, kas tika speciāli gleznota šai izrādei un kas ieņem (vienā no izrādes kulminācijas ainām) savdabīgu lomu – tā šķietami atdzīvojas, izmantojot izgaismošanas efektu, gleznu izgaismojot no aizmugures, radot mazliet mistisku atmosfēru, pasvītrojot galvenās varones Parīzē piedzīvotās un ne līdz galam aizmirstās jūtas, kas caur zemapziņu izlaužas viņas sapnī. Blakus gleznai atrodas video ekrāns, kas ir neatņemama šīs izrādes sastāvdaļa. Ar video projekciju palīdzību skatītājiem tiek radīts iespaids par vides maiņu, vajadzības gadījumā interjera nomaiņu ar eksterjeru un otrādi. Piemēram, ja darbība norisinās dzīvoklī, tad skatītāji video ekrānā redz skatu pa logu, bet, ja ainas darbība norisinās vilciena stacijā, tad uz video ekrāna tiek projicēta attiecīgais attēls, kas tiek papildināts arī ar attiecīgās vietas skaņu efektiem (cilvēku čalām, vilcienu stacijas raksturojošajiem trokšņiem utt.). Skatuves centrā pie sienas telpas dziļumā pa labi no video ekrāna atrodas grāmatu plaukts un iezīmē dzīvojamās istabas aprīses. Dzīvojamai istabai blakus atrodas guļamistaba, kas savienota ar vannasistabu. Sākotnēji bija iecere izrādē izmantot auduma žalūzijas, kas vajadzības gadījumā tiktu atritinātas vai aizritinātas, tādējādi aizsedzot vai atsedzot kādu no dzīvoklī esošajām detaļām, piemēram, aizverot žalūzijas guļamistabā, priekšpusē paliktu vieta restorāna daļai, vai Endija tasei, kur risinās izrādes otrā aina, taču, uzstādot žalūzijas, atklājās, ka tās neveic iecerēto funkciju kvalitatīvi un nācās no žalūzijām atteikties. Atsakoties no žalūzijām, izrāde ieguva kvalitatīvākas pārbūves un ainu montāžas, nenosedzot daļu telpas vai detaļas, bet gan darot visu atklāti, neko neslēpjot skatītājam. Grīdu Rīdu ģimenes dzīvoklī klāj lamināta parkets, izņemot guļamistabu, kur atrodas mīksts paklājs. Priekšpusē pusotra metra platumā grīdu klāj cietā tipa paklājveidīgs grīdas segums, kas, precīzi izgaismojot, palīdz iezīmēt pilsētas ielas daļu, arī staciju.

Izrādes vajadzībām Dailes teātra kamerzāles spēles laukums tika pārnests uz citu, mazāk ierastu vietu kamerzālē, pagriežot spēles laukumu par deviņdesmit grādiem uz ierasto zālē ienākšanas vietu. Veicot šos apzinātos manevrus, aktieri uz spēles laukumu var uznākt gan no labās, gan kreisās puses, kā arī iegūst iespēja noiet un uziet arī pa iegrieztās skatuves vidu, aizslīdot gar ekrāna malu. Iegūstot trīs uzejas – noejas iespējamību, režisoram paveras daudz plašākas iespējas veikt manipulācijas, aktieriem parādoties un pazūdot pa īsāko ceļu no spēles virsmas, iegūstot izrādei nepieciešamo dinamiku.

Rekvizīti izrādei apzināti tiek izmantoti reālie dzīves priekšmeti un detaļas, piemēram, plates, cigaretes, glāzes, dators, telefoni utt., tādējādi mēģinot izrādē panākt patiesu reālās dzīves klātbūtni.

Visus vizuālos risinājumus (gan izrādes interjeru, gan video projekcijas) papildina precīzi piemeklēti skaņu efekti.

4.3. Kostīmi un grims

Veidojot koncepciju šai izrādei, jau sākuma periodā, tulkojot filmu, pēc tam pilnveidojot un dramatisējot stāstu, tika pieņemts lēmums iestudējuma laikmetu saglabāt tādu pat kā filmā „Last night” – mūsdienas, aktieriem liekot darboties reālpsiholoģijā, izrādi veidot vienā cēlienā bez starpbrīža. Kostīmi iestudējumam tika sarūpēti, vadoties pēc režisora ieceres, mēģinot Dailes teātra kamerzālē iestudēt it kā reālistisku stāstu no dzīves, tādējādi arī ietērpjot aktierus mūsdienīgi, iestudējuma naratīvam un estētikai atbilstoši.

Gandrīz visiem iestudējumā iesaistītajiem aktieriem izrādes laikā ir vairākas reizes jāpārgērbjas, jo stāstā nemitīgi mainās notikumi, situācijas un dislokācijas vietas. Galvenajiem varoņiem, piemēram, Džoannai izrādē pavisam kopā ir pieci kostīmi – balles tērps, mājas drēbes, sporta tērps, kokteiļkleita un pidžama, kurus tad arī aktrise no ainas uz ainu nomaina vairākkārt.

Ņemot vērā apstākli, ka izrāde tika iestudēta kamerzālē, kas nozīmē, ka skatītājs atrodas aktieriem maksimāli tuvu, tātad arī stāsts, atmosfēra un gaisotne ir intīma, tad ne vien aktieru spēles veids tika maksimāli pietuvināts reālajai dzīvei – reālpsiholoģijai, bet arī viņu grims tika veidots bez pārspīlējumiem. Iestudējumā grims izmantots absolūti minimāli, askētiski, lai ārējās detaļas netraucētu skatītājiem uztvert stāsta būtību.

Izrādes kostīmus veidoja un piemeklēja iestudējuma režisors.

4.4. Izrādes muzikālais noformējums

Iestudējuma izvēlētais žanrs – romantiska drāma – diktēja savus nosacījumus, kuriem izrādes režisors arī sekoja un ļāvās, jo šim iestudējumam milzīga nozīme ir tieši atmosfērai, kas rada izrādes vajadzīgo noskaņu. Par skaniskā noformējuma pamatu tika izvēlēta brīnišķīgā itāļu komponistu Ludovico Einaudi instrumentālā mūzika. Ludovico Einaudi ir pasaulē slavens komponists, kas pēdējā desmitgadē

atzinību ieguvis arī sarakstot oriģinālmūziku spēlfilmām.¹³ Ludovico Einaudi sarakstītās kompozīcijas uzrunā ar tām piemītošo īpatnējo stilu, kas savieno sevī džeza, rokmūzikas, pasaules mūzikas un klasiskās mūzikas elementus. Viņa radītā mūzika ir emocionāli uzrunājoša un precīzi saplūst ar izrādes dramaturģiju, lieliski papildina izrādi, ļaujot brīžiem izrādes jutekliski pulsējošajai elpai iegūt vienotu atmosfēru un noskaņu. Mūzika ir ierocis, kas spēj pavērt gan aktierus, gan reizē arī skatītājus, tos noskaņojot konkrētiem izrādes notikumiem un pavērsieniem.

Izrādē iepludināti arī mūsdienu POP mūzikas hiti, kas izrādei piešķir mūsdienīguma efektu. Piemēram, ainā, kad Džoanna un Maikls, atgriežoties mājās no Endija dzimšanas dienas ballītes, uzsāk sadzīvisku ģimenes strīdu, galvenā varone, nevēloties sarunāties ar savu vīru, ieslēdz skaņu aparāturu, kur tiek atskaņots britu grupas Muse skaņdarbs „Madness”. Vai arī ainā, kad iestudējuma galvenais varonis Maikls kopā ar savu kolēģi Lauru atrodas uz kādas viesnīcas jumta Filadelfijā, – pēc viņu garās sarunas Laura ir iniciatore dejai un viņa savā telefonā atrod Farela Viljamsa 2014. gada hitu „Happy”.

4.5. Izrādes gaismojums

Veidot gaismojuma koncepciju iestudējumam izrādījās pats grūtākais uzdevums no visiem, kas ir saistīts ar režisora pienākumiem kopumā, iestudējot izrādi. Ar gaismu palīdzību veiksmīgam izrādes iznākamam iespējams veidot daudz dažādu manipulāciju, piemēram, veidot gan atmosfēru, gan ainu montāžu, gan akcentēt atsevišķas detaļas, gan arī paslēpt tās, gan atdalīt kopplānu no atsevišķiem plāniem utt. Šīs nianse režisoram iespēja ir iemācīties tikai praksē, jo, mācoties akadēmijā, šāds profilkurss netika iekļauts nevienā no semestriem.

Iestudējuma koncepcija paredz spēles laukuma deformāciju, ainām mainoties, piemēram, no Rīdu ģimenes dzīvokļa stacijas laukumā vai pārtopot par restorānu. Ainām mainoties, tiek mainīta arī dislokācija. Veiksmīgākais risinājums tika izvēlēts ar gaismu maiņas palīdzību, izgaismojot izrādei nepieciešamo ainu, dislokāciju.

¹³ Ludovico Einaudi sarakstījis oriģinālmūziku Olivera Nakačes un Ērika Toledano 2011.gadā veidotajai filmai „The Intouchables”.

Piemēram, ja darbība norisinās uz ielas, tad tiek izgaismota tikai attiecīgā spēles virsma, kur noris konkrētā aina. Skatuves priekšpuse tika noklāta ar melnu paklāju, kas izrādē kalpo par ielas segumu, biroja koridori vai dzelzceļa staciju, attiecīgi videoekrānā tiek projicēta konkrētajai ainai nepieciešamā vides ilustrācija. Ar gaismu palīdzību, izgaismojot tikai laukumu, kuru sedz melnais paklājs, tiek rasts risinājums spēles laukumu nodalīšanai vienam no otra, fonā esošo telpu atstājot nosacītā tumsā, skatītāja uzmanībai laupot nevajadzīgās detaļas, kuras tobrīd izrādes stāstam nav primāras.

Gaismu partitūra veidota ciešā sadarbībā un mijiedarbībā gan ar videoprojekcijām, gan arī ar skaņām, ielu un vides trokšņiem, kas iezīmē konkrēto atrašanās vietu iestudējumā. Piemēram, Ņujorkas centrālstacija: gaismas izgaismo priekšplānu, kur aktieri pilda viņiem uzticētos uzdevumus, videoprojekcija rāda centrālstacijas vilcienu kustību grafiku, skaņu celiņš atskaņo centrālstacijas trokšņus – cilvēku čalas, soļus, paziņojumus skaļruņos par vilcienu kustību, pazaudētajām mantām utt.

Par vienu no izrādes lielākajiem gaismu efektiem var minēt mirkli ainā, kad galvenā varone redz sapni. Sapņa laikā, pie virtuves sienas esošā glezna ar Parīzes ainavu, pēkšņi atdzīvojas un sāk mirgot spilgti sarkanā krāsā, izgaismojot atsevišķas detaļas gleznā.

NOBEIGUMS

Izvēloties Meisijas Tadjedinas filmu „Last night”, pēc kuras motīviem Dailes teātra kamerzālē tika iestudēta izrāde „Nakts vēl nav galā” kā Latvijas Kultūras akadēmijas Teātra mākslas maģistrantūras nobeiguma darbs, tika izvirzīts mērķis saprast nianšes un lietas režijā, kuras vajadzētu vēl papildināt, lai kļūtu par profesionāli, arī iepazīt režijas paņēmienus, lai turpmākajos iestudējumos radošajā procesā nebaidītos spert drošākus soļus pilnvērtīgai galarezultāta sasniegšanai.

Strādājot pie šī iestudējuma, bija iespēja nonākt pie daudz atziņām par iestudēšanas procesu, darbu ar aktieriem, darbu ar radošo komandu, medijiem, direkciju, administrāciju, mārketingu, sponsoriem utt. Iegūtas vērtīgas zināšanas un pieredze.

Izvēloties iestudējumam kino estētiku, jāsecina, ka izvēle nav bijusi nepareiza, jo stāsts tiek pasniegts dinamiski, mūsdienīgi, aktualizējot sociāli jūtīgas tēmas, kas skar ģimenes vērtības. Par iestudējuma veiksmi liecina arī nospēlēto izrāžu skaits, teātra kritiķu un skatītāju vērtējums un atzinība.

KOPSAVILKUMS // TĒZES

- Izvēloties iestudējumam literāro materiālu, režisoram ir jābūt skaidrai vīzijai, ko viņš ar šo izrādi vēlas pateikt, par ko likt domāt skatītājiem.
- Režisoram jābūt skaidram redzējumam par radošās komandas izveidi, piemeklējot literārajam materiālam konkrētus aktierus, gan arī viņam precīzi jāzina, kuri mākslinieki (scenogrāfs, horeogrāfs utt.) konkrētajā iestudējumā spēs vislabāk attaisnot režisora ieceru.
- Izvēlētajam materiālam jābūt personiskam, lai režisors jau pirmajā mēģinājumā spētu izklāstīt iestudējuma naratīvu un pārliecināt gan aktierus, gan visu radošo komandu strādāt kopīgiem mērķiem.
- Pirms mēģinājumu uzsākšanas procesa, režisoram perfekti jāpārvalda materiāls; tam jābūt izanalizētam, jābūt skaidri saprotamām tēlu līnijām, jābūt noformulētai iestudējamā materiāla galvenai tēmai un problemātikai; režisoram jāzina, kādā estētikā vai formā viņš vēlas šo izrādi iestudēt.
- Režisoram jāspēj pielāgoties dažādiem neparedzētiem kāzusiem, lai novestu iestudējumu līdz finišam – gatavai izrādei.
- Strādājot ar aktieriem, režisoram ir jāspēj tiem precīzi izskaidrot viņu veicamos uzdevumus iestudējumā, pārliecināt viņus par izrādē esošās tematikas svarīgumu, aktualitāti.
- Režisoram jāspēj apvienot gan scenogrāfu, kostīmu mākslinieku, horeogrāfu, komponistu, aktierus, gaismu mākslinieku vienā radošā komandā, jo teātris ir komandas darbs, kur katra detaļa un iesaistītais elements ir svarīgs, lai galarezultāts būtu kā viens veselums.
- Režisoram ir jāspēj koordinēt visus procesus, būt iesaistītam izrādes veidošanas procesā, uzdodot katram no iesaistītajām pusēm konkrētus uzdevumus, tajā pašā laikā viņam jāspēj gala rezultātā uz iestudējumu paskatīties arī atsvešināti, lai saglabātu nosacītu objektivitāti un spētu it kā paskatīties uz iestudējumu no malas.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- ¹ Pēc interneta vietnē <http://www.boxofficemojo.com/movies/?id=lastnight09.htm> uzrādītajiem datiem ,redzams, ka 2011.gadā, kad filma piedzīvoja pirmizrādi, nepilna mēneša laikā jau bija nopelnījusi gandrīz 100 000 dolāru.
- ² 2011.gadā 30,5% bērnu auga ģimenēs, kurās bija tikai vientuļās mātes; 2012. gadā Latvijā šķirtas 7311 laulības. 2012.gadā Latvijā noslēgtas 11 244 laulības. Visvairāk šķīrušies pāri, kas kopā laulībā nodzīvojuši no 5 – 9 gadiem. 2013. gadā šķirto laulību skaits uz 1000 iedzīvotājiem bija 3,5 laulāto pāru, bet uz 1000 laulībām 615 laulāto pāru // Informācija iegūta pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem / csb.gov.lv
- ³ Ideja runā no skatuves./ Pēteris Pētersons // Teātris un dzīve .Rīgā: LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA, 1960, 68.lpp.
- ⁴ Konstantīns Staņislavskis / Edīte Tišheizere // 20.gadsimta teātra režija pasaulē un Latvijā. Rīga: Jumava, 2002, 314.-354. lpp.
- ⁵ Bertolts Brehts / Līga Ulberte // 20.gadsimta teātra režija pasaulē un Latvijā. Rīga: Jumava, 2002, 544.-572. lpp.
- ⁶ Vai mūsdienu teātris ir laikmetīgs?/ Pāvels Homskis // Teātris un dzīve .Rīgā: LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA, 1961, 93.-94.lpp.
- ⁷ Ievas Rodiņas recenzija „Nakts gaišais starojums”portālam kroders.lv/24.marts 2014
- ⁸ Līvijas Dūmiņas recenzija „Septiņi iemesli vēl vienai naktij” portālā riga2014.org/ 20.01.2014
- ⁹ Produkts – šajā kontekstā – izrāde .
- ¹⁰ Ētika. / Konstantīns Staņislavskis // LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA, RĪGĀ. 1963, 10.lpp.
- ¹¹ Aktiera darbs. /Konstanīns Staņislavskis // LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA, RĪGĀ. 1951, 363 lpp.

¹² Ētika. / Konstantīns Staņislavskis // LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA, RĪGĀ.
1963, 30 lpp.

¹³ Ludovico Einaudi sarakstījis oriģinālmūziku Olivera Nakačes un Ērika Toledano
2011.gadā veidotajai filmai „The Intouchables”.

SUMMARY

Staging of Massy Tadjedin`s movie „Last night” at the Dailes theatre

Massy Tadjedin has introduced herself not only as a successful screen-writer, but also as a memorable film director. With her sensual daily life drama „Last night”, on which is based spectacle named „Nakts vēl nav galā”, she has managed to reach out to impressive amount of spectators around the world. Married couple (Michael and Joanna) is in the center of the story. They have slipped into a phase where daily life and routine takes over the feelings, which in most cases are in minds of people who have just fall in love. When Michael goes on a business trip to Philadelphia, there a flame sparks towards his colleague (Laura). Meanwhile Joanna meets her ex-boyfriend (Alex) in New York and realizes that she still has feelings for him. In the moments, when main characters face a desire to take a bite from "the forbidden fruit", spectators have a wonderful opportunity to follow, how characters will deal with their temptation. In the end the story is about decisions we make to be or not to be with someone. The battle between mind, honor and feelings with temptation, passion, sexual desire and conscience.

This paper reflects on staging of this play by the author of this paper the director Intars Resetins on the chamber hall in the Dailes theatre in Riga. It tells about choosing the right actors, scene designer, musical things and light designer for the production. Then about the style of acting and the work with actors. The concepts of stage, costume and light design in context with production process.

At the end of the paper there are conclusions on what new experience this production was and what new skills it helped to learn about stage directing and work in a dramatic theatre.

PIELIKUMI

1.pielikums.Scenogrāfijas attēli

2.pielikums. Kostīmu attēli

(attēlā Gints Grāvelis (Maikls) un Ilze Ķuzule Džoanna))

(attēlā Inīta Dzelme (Laura))

(attēlā Ilze Kuzule (Džoanna)un Mārtiņš Počs (Aleks))

(attēlā Romāns Bargais (Endijs) un Gints Grāvelis (Maikls))

(attēlā Ilze Ķuzule (Džoanna) un Āris Rozentāls (Trūmens))

(attēlā Inīta Dzelme (Laura) un Gints Grāvelis (Maikls))

3.pielikums. Aptaujas rezultāti

Aptauja izrādes „Nakts vēl nav galā” iestudēšanas procesam.

Respondentu statistika:

Respondentu skaits 384

Rezultātu kopsavilkums:

1. *Vai skūpstis ir krāpšana?*

Jā 57.1%

Nē 42.9%

2. *Vai attiecībās var mīlēt vairākus vienlaicīgi?*

Jā 42.9%

Nē 57.1%

3. *Vai esat kādreiz piekrāpis savu dzīves partneri?*

Jā 42.9%

Nē 57.1%

4. *Vai Jūs izmantotu gadījumu un krāptu savu dzīves partneri, ja Jums būtu 100 % garantija, ka Jūs nepieķers?*

Jā 19%

Nē 81%

5. *Vai esat kādreiz domājis, ka varētu/gribētu krāpt savu dzīves partneri?*

Jā 61.9%

Nē 38.1%

Skaidrojums: Izvēlēto atbilžu summa ir iegūta, saskaitot respondentu visas atzīmētās atbildes uz šo jautājumu. Katras atbildes procentuālā vērtība tika iegūta, konkrētās atbildes izvēlēto reižu skaitu dalot ar kopējo iesniegto atbilžu summu.

Ar savu parakstu apliecinu, ka maģistra darbs izstrādāts patstāvīgi; izmantojot citu autoru darbos publicētos datus, definējumus un viedokļus, dotas precīzas norādes (atsauces) uz to ieguves avotu.

Autors: _____ . ____ . 2015.

Vārds, uzvārds

Paraksts